

ODBORNÉ SPOLEČNOSTI

A.N.O. – ASOCIACE NESTÁTNÍCH ORGANIZACÍ

SEKCE DROGOVÉ SLUŽBY VE VĚZENÍ

Lucie Vejrychová

Sekce drogových služeb ve vězení

e-mail | asociace@asociace.org

Sekce drogové služby ve vězení (dále DSV) A.N.O. – Asociace nestátních organizací (dále jen Asociace) se aktuálně skládá z pěti stálých členů. Setkání programů probíhá třikrát až čtyřikrát za rok a vždy se snažíme přizvat kolegy z jiných organizací, kteří pracují se stejnou cílovou skupinou, stejně tak pracovníky Asociace či Generálního ředitelství vězeňské služby ČR (GRVS ČR).

Sekce DSV se skládá z těchto členů:

1. **Centrum poradenských služeb ve vězení a po výstupu** (Společnost Podané ruce o.p.s.) zahájilo svou činnost v roce 1998 a sídlí v Brně. V současné době působí v 11 věznicích v ČR a nabízí tři projekty postpenitenciární péče. Cílem projektu je poskytovat sociální, poradenskou a terapeutickou podporu a pomoc osobám, které se v důsledku užívání návykových látek a rizikového životního stylu dostaly do konfliktu se zákonem. Projekt je zaměřen na podporu změny životního scénáře těchto osob a jejího udržování, charakterizovaného subjektivní spokojeností klientů a životem v zákonnosti.

2. **Centrum Práce s klienty v konfliktu se zákonem** (Společnost Podané ruce o.p.s.), se sídlem v Olomouci, poskytuje odborné sociální poradenství (prepenitenciární, penitenciární a postpenitenciární) osobám, které se v kontextu návykového chování dostaly do konfliktu se zákonem, a jejich rodinným příslušníkům či osobám blízkým. Individuální či skupinové poradenství pro vazebně stíhané anebo odsouzené osoby poskytuje v jedné vazební věznici a šesti věznicích. Korespondenční poradenství je nabízeno všem osobám omezeným na svobodě, bez ohledu na územní působnost centra.

3. Projekt Práce s klientem ve výkonu vazby, výkonu trestu vznikl v lednu 1997 a byl součástí Kontaktního centra SANANIM. Samostatně fungující zařízení **Centrum pro osoby v konfliktu se zákonem SANANIM** funguje od roku 2006. Centrum pracuje s klienty, kteří se dostali do konfliktu se zákonem – prepeni-, peni- a postpenitenciární program. Aktuálně dojíždí do sedmi věznic v ČR. Aktivita

jsou jak individuální, tak i skupinové a nově v rámci evropského projektu je klientům nabízen case management (koordinace péče o nejohroženější klientelu). Služby jsou poskytovány jak terénní formou (dojíždění do věznic), tak i formou ambulantní (ambulantní léčba pro klienty).

4. **Program pro osoby v konfliktu se zákonem** je součástí **Centra protidrogové prevence a terapie, o.p.s.** v Plzni. Jeho počátky sahají do roku 2005. Působí celkem v šesti věznicích, konkrétně v Plzni, Horním Slavkově, Oráčově, Ostrově, Kynšperku nad Ohří a nově připravuje spuštění spolupráce s Věznicí Nové Sedlo, konkrétně s objektem Drahonice. Pracuje s uživateli návykových látek v jakékoliv fázi trestního řízení (před nástupem do vězení, ve vězení i po výstupu z něj). S klienty spolupracuje osobní i korespondenční formou, individuálně i skupinově podle dohody a možností dané věznice.

5. **Adiktologické služby ve vězení Prevent** (Prevent99, z.ú.) zahájily svou činnost po několikaletém jednání s Vazební věznicí v Českých Budějovicích na jaře 2016. Zpočátku byl program terénní službou Adiktologické poradny Prevent, od srpna 2018 je samostatnou sociální službou. Klienty jsou převážně lidé ve výkonu vazby, v menší míře ve výkonu trestu, ve Vazební věznici v Českých Budějovicích. Do věznice pracovník dochází třikrát měsíčně na šest hodin. Jádrem práce je individuální poradenství, velkou část tvoří korespondenční práce a materiální podpora. V současné době se začíná poskytovat ambulantní péče pro osoby po výstupu z VT.

HISTORIE

Pobyt ve vazbě či ve výkonu trestu odnětí svobody je pro mnohé osoby zásadním momentem, který je vytrhne z mnohdy stereotypního chování „kolotoče s drogou“. Může se tedy stát vhodným momentem pro intervenci, případně pro terapeutickou práci. Je to situace, kdy si člověk uvědomí svůj skutečný stav a může projevit zájem změnit svůj životní styl. Pokud na tento okamžik uvažování o změně nebo rozhodnutí dokážeme zareagovat a podpoříme ho vhodnou intervencí, např. formou individuálního a skupinového poradenství, motivačních rozhovorů, podpůrné terapie atd., je zde naděje, že po propuštění z vězení nebudou první kroky propuštěných osob směřovat zpět do kriminálního a drogového prostředí.

Zkušenosti ze zahraničí (Švédsko, Holandsko, Francie či Velká Británie) ukazují jako užitečnou pro zlepšení vězeňské péče pomoc profesionálních externích pracovníků a spolupráci s nestátní neziskovou organizací (NNO).

Důrazem na propojenost kriminality ve společnosti se zneužíváním drog dochází v evropském vězeňství k rozvoji specifických služeb, které jsou zaměřeny na uživatele drog ve vězení. Do tohoto procesu se od počátku zapojují a jsou přizvány NNO a vytvářejí širokou nabídku poradenských a terapeutických programů.

„Externí poradce by však neměl nikdy patřit přímo k věznici nebo jiné justiční instituci. Zejména v očích svých klientů by měl mít určitý odstup od vězeňské instituce, protože efektivita jeho práce zde závisí nejen na jeho osobnosti a profesionalitě, ale také na stupni jeho nezávislosti na vězeňském systému. Drogově závislý vězeň, jak se ukazuje, projevuje větší důvěru k osobám, které nejsou přímo spojeny s věznici. V externí poradenské a terapeutické práci se osvědčuje nebyrokratický přístup (např. nevyžadovat od poradce speciální povolení, umožnit přístup ke spisům, které potřebuje ke své práci, sezení poradce s klientem by mělo probíhat bez přímé přítomnosti dozoru – jen na dosah signálu v případě komplikací či ohrožení, atd.). K úspěšnosti práce také přispívá vytvoření vhodného prostředí na tato sezení.“ (WHO 1990)

„Efekt externisty“ – samotný fakt, že s uživateli drog ve vězení pracují odborní externí pracovníci – je pro větší efektivitu pokračování návazné péče po výstupu z vězení nesmírně důležitý. Skutečnost, že externí pracovníci mohou s klienty pracovat i po výstupu z vězení a být v kontaktu s osobami blízkými klientů ve vězení, se ukazuje jako významný prvek pro úspěšnou resocializaci.

CÍLOVÁ SKUPINA PROGRAMŮ

Cílovou skupinu programů DSV tvoří ženy a muži, kteří jsou experimentátoři, problémoví uživatelé, anebo jsou závislí na návykových látkách či mají jinou než látkovou závislost a v kontextu tohoto chování se dostali do konfliktu se zákonem. Zaměřujeme se na spolupráci s osobami ve všech fázích trestního řízení, tj. s obviněnými, stíhanými na svobodě i vazebně, podmíněně i nepodmíněně odsouzenými, s uloženým alternativním trestem, přiměřenou povinností PMS, soudně nařízenou léčbou. Cílovou skupinu tvoří i osoby podmíněně propuštěné a osoby po pevném výstupu z výkonu trestu. Programy mohou spolupracovat i s rodinnými příslušníky a osobami blízkými výše zmíněné cílové skupiny.

CÍLE PROGRAMŮ

- Navázat kontakt s uživateli návykových látek (v předrozsudkové fázi, ve vazbě, výkonu trestu odnětí svobody a po propuštění) včetně těch, kteří doposud neměli zkušenost s žádnou drogovou službou.
- Pomoc klientovi k získání náhledu na téma užívání návykových látek a trestné činnosti v jeho životě.

- Podpora klienta v motivaci ke změně chování směrem k péči o vlastní zdraví, zlepšení vztahů s druhými lidmi, abstinenci od návykových látek, příp. k léčbě závislosti.
- Zvýšení kompetencí klienta při řešení problémů spojených s užíváním návykových látek, pomoc se zprostředkováním ambulantní či pobytové léčby, popř. doléčovacího programu.
- Pomoci klientovi zvládnout obtížnou fázi přechodu z prostředí věznice zpět do života a zátěžové situace vyplývající z této změny.
- Zlepšení orientace klientů v nové životní situaci po propuštění z vězení a stabilizace sociální situace klienta tak, aby nedocházelo k zacyklení nežádoucího životního stylu vedoucího zpět do vězení.
- Zlepšení vzájemné komunikace klienta s rodinnými příslušníky a jinými blízkými osobami, které podpoří jeho návrat do společnosti.

POSKYTOVANÉ SLUŽBY

Individuální poradenství – je zaměřeno na individuální potřeby klienta, na jeho emoční oblast, pomoc a podporu při hledání dalších alternativ či možností vedoucích ke změnám postojů a hodnotových žebříčků, motivaci ke změně a témata prevence relapsu. Rozlišujeme krátkodobé poradenství a strukturované poradenství. Krátkodobé poradenství je zaměřené na řešení aktuálních problémů a zvyšování kompetencí klienta tyto problémy řešit. Strukturované poradenství, jehož cílem je pomoci klientovi efektivněji jednat a dosahovat svých cílů. Forma práce je primárně postavena na rozhovorech, zejména motivačních rozhovorech, doplňována různými cvičeními z oblasti prevence relapsu, či jiných oblastí, jež jsou pro danou osobu zásadní v řešení jeho zakázky.

Sociální práce – zaměřuje se na zlepšení sociální situace klienta a jeho schopnost řešit sociální problémy. Významnou součástí sociální práce tvoří příprava na propuštění a zajištění navazující sociální nebo adiktologické péče.

Korespondenční kontakt – tuto formu spolupráce mohou využít odsouzení ze všech věznic v ČR. Kontakt slouží zejména jako podpůrný prvek osobám, které byly eskortovány do výkonu trestu do věznice, kde přímo nepůsobí žádná NNO nebo jako nástroj k plánování povýstupní péče s konkrétní službou dle místa návratu.

Skupinové poradenství – zaměřené zejména na oblast závislostí, prevenci relapsu a léčby. Služby se však mohou věnovat i sociální a dluhové problematice. Pracovním nástrojem je primárně rozhovor či diskuze, často mají skupiny motivačně informační zaměření. Skupinové aktivity mohou být doplňovány např. o cvičné hrané situace, hry na konkrétní téma, brainstormingy, práci s motivací, různé dotazníky, video, dokumenty na daná témata apod.

Besedy – cílem je informovat o možnostech pomoci a jejich využití ještě ve výkonu trestu. Besedy mohou být

také zaměřené na konkrétní téma (systém léčby, gambling, prevence šíření infekčních chorob apod.). Besed se účastní větší počet klientů (20 až 30 osob).

MOTIVACE KLIENTŮ VE VĚZENÍ

Ve vězení se setkáváme s různě motivovanými klienty. Někteří jsou motivováni k léčbě již ve výkonu trestu nebo po svém propuštění. Další odsouzení o léčbě přemýšlejí více účelově – plánují si žádat o podmíněné propuštění a věří, že zařízený nástup na léčení závislosti by mohl přispět k rozhodnutí soudu o jejich dřívějším propuštění. Část klientely zvládá abstinovat již ve výkonu trestu a věří, že bez léčby bude abstinovat i po výstupu z vězení. V neposlední řadě máme v péči i klienty, kteří vůbec abstinovat neplánují. Míra motivace klienta k abstinenci tedy není určujícím faktorem pro zahájení spolupráce.

Pokud se s klientem domluvíme na kontraktu/zakázce, nic nebrání v poskytování našich služeb. V průběhu spolupráce často dochází i k proměně motivace směrem k výraznějším životním změnám, než které klient původně zamýšlel. Věříme tedy, že změna je možná u téměř každého.

Naše služby ve vězení klienti velmi často vnímají především jako bezpečný prostor pro témata, jako je prevence relapsu, posílení motivace k abstinenci, zdroj informací o léčbě, identifikování rizik a předcházení jim. Současně mohou sdílet své pocity, informace a výstupy.

Díky tomuto bezpečnému prostoru můžeme otevřeně hovořit s odsouzenými a udělat si představu o tom, jak to mají osoby ve výkonu trestu s abstinencí od návykových látek. Pracovníci organizace SANANIM v rámci anonymního dotazníkového šetření v jedné z věznic zjišťovali, jakou mají odsouzení představu o své abstinenci a od čeho po výkonu chtějí abstinovat. Realizovali celkem 35 dotazníků. Mnohdy mají klienti více návykových látek, které užívají a ne vždy chtějí abstinovat od všech. Výsledek pracovníky mile překvapil, jelikož zjistili, že klienti v 80 % plánují zcela abstinovat, dalších 15 % klientů plánuje abstinovat od „tvrdých“ drog, k nimž nepočítají alkohol. Celkem 5 % klientů programu SANANIM plánuje abstinovat od primární drogy, ale rekreačně třeba chtějí užívat pervitin, alkohol, THC apod.

CASE MANAGEMENT

Tato metoda práce s klienty je vysoce efektivní, zejména pak u klientů, kteří po výstupu potřebují intenzivní doprovázení a je to významný koordinační prvek v oblasti péče o závislé.

Cílem je navázat klienty ještě ve výkonu trestu a spolupracovat s nimi i po výstupu. Společně na základě individuálního plánu zapojit do případu i další odborníky a zajistit koordinaci péče. Klíčovým pracovníkem pro klienta je case manager.

SANANIM získal evropský projekt, jehož součástí je case management, který od června 2018 pilotně zkouší ve Vazební věznici Ruzyně a na detašovaném pracovišti ve Velkých Přílepech. Aktuálně je nebo bylo zapojeno do projektu celkem 34 klientů. Projekt cílí na klienty s duální diagnózou, kteří patří mezi skupinu extrémně ohroženou sociálním vyloučením.

ZÁVĚREM

Drogové služby ve vězení mají své místo v síti adiktologických i sociálních služeb. Jsou specifickou službou, která se dostává s klientem do kontaktu v různých fázích jeho práce směřující k abstinenci od návykových látek a také v různých fázích jeho konfliktu se zákonem. Z tohoto důvodu je velice důležitá participace s klienty i s dalšími subjekty, jako jsou jednotlivé věznice, probační a mediační služby, soudci, sociální kurátoři, ale také léčebny a terapeutické komunity, substituční centra a programy následné péče. Prostřednictvím aktivit jednotlivých služeb a case managementu mohou drogové služby ve vězení představovat převozníka na cestě od drog a trestné činnosti do běžné společnosti. Mohou se dále také podílet na vzniku fungující postpenitenciární péče v naší republice a snižování recidivy v oblasti adiktologické i trestněprávní.

POUŽITÉ ZDROJE

WHO. *Drug abusers in prison*. WHO Regional Publications. No 27,1990.

ODKAZY

www.asociace.org
www.sananim.cz
www.podaneruce.cz
www.cppt.cz
www.prevent99.cz